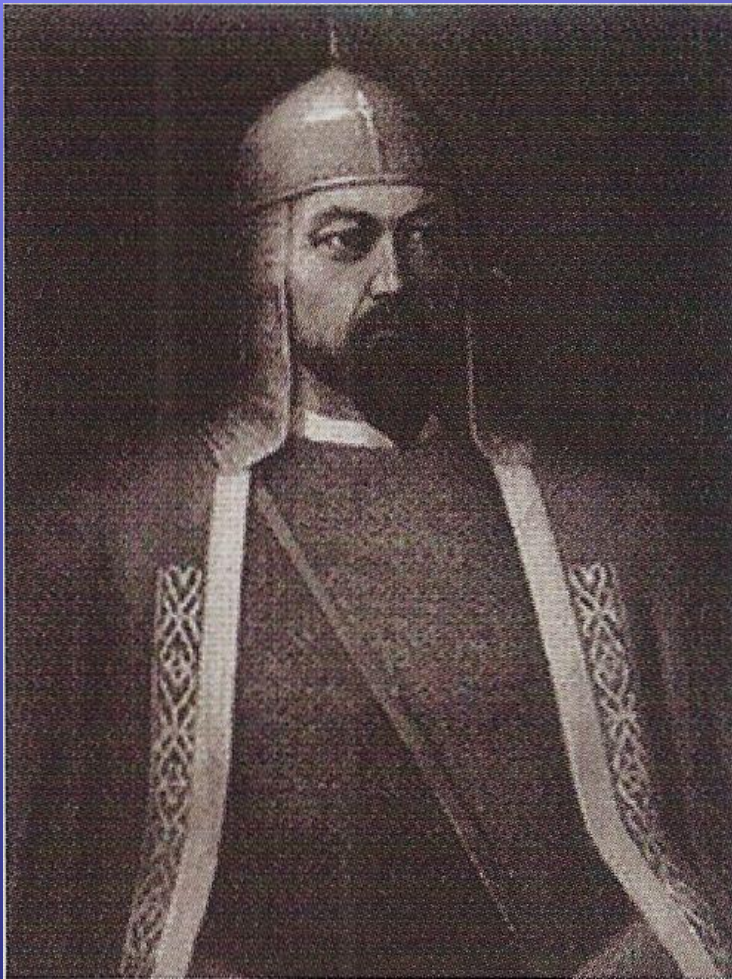

ИСАТАЙ ТАЙМАНҰЛЫ

- ◆ Халық батыры И.Тайманұлы 1791 жылы қазіргі Атырау облысы, Қызылқоға ауданы, Тайсойған құмындағы "Тайман жалы" деген жерде дүниеге келген. Исатайдың анасы Есентемір руының Тағашы бөлімінен. И.Тайманұлының төртінші атасы Ағатайдың (Тайман-Бегәлінің -Боқай-Ағатай) есімі қалмақтарға қарсы соғыста көрсеткен ерлігі үшін Беріш руының ұранына айналған Исатайдың жастық шағында оған ықпал жасап, қамқорлық еткен әкесі, Тайманның інісі - Жабал Бегәліұлы. 1808 жылы Жабал бастаған Бегәлі ауылы Бақсай бекінісі тұсынан Жайықтан өтіп, Бөкей ханның қарауына кіреді. Хан орысша сауатты, саясаттан хабары бар, халық алдында беделді Жабалды Беріш аулына старшина етіп қояды. Жабал қайтыс болғаннан кейін, оның орнына старшина етіп И.Тайманұлын қоюды сұрап, хан Бөкей 1812 жылы 12 наурызда Орынбордағы Шекара комиссиясына ұсыныс жасайды. Шекара комиссиясы 1813 жылғы қараша айында Бөкей ханның ұсынысын қуаттап, құжаттарды әскери губернаторға жібереді. Генерал губернатор Г.С.Волконский 1814 жылы 12-қарашада Исатайды старшиналыққа бекіту туралы құжатқа қол қояды.

Исатайдың Жәңгір ханмен келіспеушілігі 19-ғасырдың 30-жылдарының орта кезінде одан әрі шиеленісе түседі. Оған себеп болған жағдай - 1833 жылы маусым айында Жәңгір ханның осыған дейін И. Тайманұлы басқарып келген Каспий теңізінің солтүстік жағалауындағы шөбі шүйгін, суы мол 5 аралды қайынатасы Қарауылқожа Бабажановтың билігіне беріп, Исатайды қарауындағы елімен шаруашылыққа қолайсыз, суы да, шөбі де аз, құм басқан Мыңтөбеге аударуы еді. Жәңгір ханның және басқа да феодалдардың халыққа жасап отырған қысымшылығы туралы И.Тайманұлы бастаған бір топ старшиналар Орынбордағы Шекара комиссиясына, тіпті губернатордың өзіне талай рет арыздар да жазады. Бірақ, одан ешқандай да қорытынды шықпайды.

Баймағанбет сұлтан әдейілеп жіберген Балта деген алдаушының сөзіне сеніп қалған аңғал Исатай батыр қасына 500 сарбаз алып, сұлтан Б.Айшуақовтың ауылын шаппақшы болып, негізгі қолдан бөлініп шығады. Жазалаушы әскерлердің келіп жеткендігінен бейхабар Исатайлар тобы 1838 жылғы 12 шілде күні Ақбұлақ өзенінің жағасында Геке мен Баймағанбет сұлтанның біріккен әскерінің үстінен шығады. Әскер күші жағынан тең емес шайқаста Исатай батыр бастаған көтерілісшілер асқан ерлік көрсетеді. Алайда, мұнда да Тастөбедегі сияқты ұрыс тағдырын зеңбіректер шешеді. Зеңбірек оғы түскен жерлерден атты сарбаздар бытырай қашады. Исатайдың атына да оқ тиіп, ол казактармен жаяу шайқасады. Махамбет пен Үбі Исатайға өз аттарын тосса да, "ат артына мінгесіп, елге күлкі болғанымнан өлгенім артық, одан да балаларымды сақтандар, өздерің қашып құтылыңдар", -деп оларды ілгері жібереді. Ақбұлақ өзенінің жағасындағы кескілескен шайқаста Исатай батыр да, оның 16 жасар ұлы Оспан да қаза табады. Осы шайқастың басы-қасында болған Исатайдың 14 жасар ұлы Досмағанбет астындағы атының жүйріктігі арқасында Махамбетпен бірге жау қолына түспей, құтылып кетеді. Исатай абайсызда қанжарын түсіріп алады. Орыс-казак әскер басы сол қанжармен Исатайдың басын шауп өлтіреді. Оны қанағат етпей оған екі оқ атады.

Исатай батыр 12 шілде күні қапылыста қаза тапқаннан кейін, көтеріліс одан әрі дамымай, сарбаздар жан-жаққа бытырап кетеді. Қ.Есімов жазалаудан қорқып, Хиуаға қашады.

Дауылпаз жырдың тарланы – Махамбет.

- ◆ Махамбеттің Исатай Тайманұлына арнап жазылған өлеңдері:

“Исатай деген ағам бар”

“ Мінгені Исатайдың ақтабаны-ай”

“Есіл ер”

“Тайманның ұлы Исатай”

“Мінкен ер”

“Исатай сөзі”

“Тарланым”

Исатай Тайманұлы

Махамбеттің Исатайды терең сүйі, егіле, емірене жырлауының негізгі себебі - оның өн бойындағы жақсы қасиеттері езушілердің қанды тырнағынан халықты босатуға жұмсалуды. Бұған ақынның барлық өлеңдері айғақ. Исатайдың патриоттығын айқындауда «Мінкен ер» айрықша орын алады:

Күншығыстың астында,
Күнбатыстың тұсында,
Қарындасым барды деп,
Қабырғасын сөксе деп,
Қанын судай төксе де,
Қайыспас қара нарды деп,
Маңдайынан күн өтіп,
Жауырыннан жел өтіп,
Күн астынан жеткен ер.
Айтып-айтпай, не керек,
Исатайды өлтіріп,
Серкесінен айырылып,
Сергелдең болды біздің ел.

Исатайды ақынның тереңнен сүйіп, тебірене жырлауының түп тамыры батырдың ел үшін еткен ерлік істерінде жатқандығының бұл өлең куәсы тәрізді.

Исатай Тайманұлы

Махамбет өнегесімен, оның асыл мұрасы

Елімізде Махамбет Өтемісұлына және Исатай Тайманұлына арналып ескерткіш қаланды.

Ал өнерімізді өркендету үшін Махамбет Өтемісұлы атындағы концерттік залдар мен театрлар өркендеуде.

